

Християнська релігія і політика держави

Проблеми взаємозв'язків та взаємовпливів релігії і політики не вважалась актуальними аж до останньої чверті ХХ століття. Якщо погодитися, що релігія відіграла свою роль у виході низки європейських країн з комуністичної системи, то слід наголосити на величезній відповідальності політичних систем типу радянської за перетворення питань релігійних у питання політичні. Виділивши Бога в окрему категорію, не прийнятну для них з ідеологічних міркувань, режими пострадянського взірця перетворили релігію у єдине незалежне місце, з якого можна було піддати сумніву їхню власну легітимність. І справді, ці режими могли підпорядкувати собі все: мир, кохання, сім'ю, „світле майбутнє людства...” Єдиним, що вони не зовсім контролювали був Бог. Отже, піти до церкви означало піти у єдине місце, неспівладне режимові. Якщо розмірковувати далі, то в сучасній історії Східної Європи релігія була могутнім важелем потрібного процесу: непоступливості (неприєднання) – в особистому плані, детоталітарності – в соціальному плані і десов'єтизації – в міжнародному плані. Чому „могутнім важелем”? Тому, що конфесії в залежності від історичних традицій, співвідношення сил і чисельності віруючих зуміли скористатися своєю незалежністю від держави для дестабілізації становища в державі (Петрік, 1994, с.13).

Своє прагнення впливати на церковні процеси державна влада звичайно обґрунтовує тим, що церковне питання відіграє значну роль у системі державних інтересів. Працюючи над дослідженням, присвяченим впливові влади на міжцерковні відносини, мені довелося зустрітись з великою кількістю аргументів на користь того, що Церква є одним з істотних факторів національної безпеки України. Більшість цих аргументів було наведено, зрозуміло, державними службовцями або науковцями, аналітиками, експертами – представниками державних установ (Інститут стратегічних досліджень, Національний інститут україно-російських відносин, Академія державного управління і т.п.). Узагальнюючи їхні позиції, можна зробити висновок, що Церква відіграє роль у процесі будівництва держави, впливає на зростання сепаратистських настроїв регіонального і етнічного ґибу, дає можливість зовнішнім силам втручатися у внутрішні справи України через церковні канали (у поле зору переважно потрапляють церкви з центрами за кордоном), впливає на електоральне поведіння і прояви протестного потенціалу в суспільстві, може підірвати авторитет держави на міжнародній арені у процесі просування власних інтересів, виступати фактором руйнації традиційних соціальних зв'язків, привносити чужі цінності за допомогою власних інформаційних каналів і забезпечувати витік за кордон стратегічної інформації. Здається, після цього вже ні в

кого не може виникнути сумнівів: так Церква справді є значним чинником національної безпеки.

Можна навіть не ставити запитань, навіщо це робиться. Зрозуміло, якщо щось впливає на внутрішню або зовнішню безпеку, то воно повинне перебувати під пильним наглядом – передусім держави. Можна зрозуміти й науковців державних інститутів, які про все це пишуть, – треба ж забезпечити фінансування своєму відділу. Так стоїть справа навіть якщо мова йде не про державні установи, а „грантоїдні” організації і дослідників: не буде питання не буде й фінансування. Про журналістів, котрих, як відомо, скандали годують, і згадувати не варто. А щодо Церкви... Погодьтеся, присмию бути оточенням увагою, думати, що ти дійсно справляєш наскільки помітний вплив, і часом шим користуватися. Тому, незважаючи на те, що реальна загроза громадянського миру, зв'язана з церковними протиріччями, відходить у минуле, „стратегічна роль” Церкви не втрачає актуальності: всі зацікавлені сторони нагромаджують навколо Церкви та церковного питання риторичні фігури, що мають мало спільного з релігійною вірою або діалогом взаємопорозуміння, а проте дають можливість усім учасникам дійства залишатися на своїх місцях.

Говорячи про роль Церкви в будівництві держави, підкреслюють, як правило, два фактори – „національний” і „консолідуючий”.

Звичайно, якщо „духовність народу має національне забарвлення”, то церкві й карти в руки. Тут звертає на себе увагу ототожнення духовного і релігійного, що уможливило перенесення поняття „національного” (у розумінні духовної традиції) на релігійність, тобто виникає ідеологема „національно-релігійного”, а Церква з наднаціонального утворення, інституту „не від світа цього” перетворюється в інститут, відповідальний за „формування національної свідомості”. Фактично ця ідеологема демонструє Церкві, в якій саме ролі вона стає цікавою для „прогресу державного будівництва”: як інститут, що займається вихованням громадян у чітко визначеному дусі – національному і традиційному. Принаймні думка аналітиків державних установ щодо необхідності домінування української національної ідеї у духовно-релігійній сфері не припускає якого-небудь іншого тлумачення.

Коли влада виявляє зацікавленість у церковно-релігійному житті, це зовсім не означає, що вона збирається підтримати ініціативи Церкви, спрямовані на християнізацію суспільства. Так, влада визнає „виховну роль” Церкви, але в досить своєрідному розумінні – підкреслюється необхідність „морального оздоровлення”, „формування національної свідомості”, „консолідації нації” і т.п., при цьому аж ніяк йдеться до залучення до релігійної практики та навчання християнства. Тобто Церква не знаходить підтримки в тому, що повинна робити як інститут Божий – виховувати в першу чергу свідомість вірних, відданих Христу, а не національну свідомість громадян України (таким чином релігійність

сприймається ідеологічно, а державна ідеологія набуває релігійного забарвлення, як це було за часів СРСР).

Позитивній ідеологемі „національної релігійної духовності” протистоїть „негативна” ідеологема „релігійно-духовного сепаратизму” зв’язаного, зокрема, з діяльністю церков, що мають закордонні центри. Ставлення до цих церков зрозуміле – вони не настільки маніпулябельні у своїй діяльності, як так звані „національні” церкви, оскільки мають важелі зовнішньополітичного впливу безпосередньо на українську владу. Зрозуміло, що ці церкви прохолодніше ставляться до ідеї „національної релігійності”, оскільки самі є частинами наднаціональних утворень. У розмовах про „превалювання національної Церкви” вони небезпідставно вбачають загрозу рівноправності релігійних організацій.

Звичайно їхній вплив визначається ідеологемами „сепаратизму” (частіше відносно РКЦ і УГКЦ – в останньої це підсилюється її статусом „регіональної” церкви) і „міжетнічного розбрату” (частіше на адресу УПЦ). Наявність „церковно-сепаратистських” ідеологем вказує на те, що про жодну „рівність церков і релігій” з погляду державної влади мова не йде – ті церкви, що піддаються ідеологізаторському впливові, завжди будуть „ріднішими”, оскільки інші – „ненаціональні” – церкви з меншою готовністю підтримують ідеї „державного будівництва”, висловлені владою. А отже, їхня цінність для цієї влади трохи нижча, за винятком тих випадків, коли зовнішньополітичний „вектор” держави націлений на той чи інший церковний центр. Так, цінність УПЦ різко виростає в очах влади, коли йдеться про зміцнення економічних і політичних зв’язків з Росією, а цінність УГКЦ і РКЦ – коли мова заходить про „європейський вибір України” (Щоткіна, 2000, с.10).

Що ж до різного ставлення церков до влади, то воно склалося історично. Те, що католицька церква є всесвітньою церквою з центром, що знаходиться за межами України, відіграло надзвичайно важливе значення. Гадаю, що це сприяє повернення України до Заходу, якщо не сказати більше. Православна церква відзначається особливим ставленням до влади, що у значній мірі відрізняє її від католицької церкви. Якщо для католицизму по суті можливий бунт проти влади, то він є неможливим для православ’я. Ця покійність і легітимізація влади, іншими словами – прийняття а рїогї законності влади, також є одним з пояснень тієї дискредитації, якої зазнали православні церкви при виході з комуністичної системи (Петрік, 1994, с.13).

Ряд експертів державних установ, вважає, що Україна страждає від того, що духовно-релігійна сфера життєдіяльності суспільства не є цілком національною, а розділена між Москвою, Ватиканом і світовими центрами протестантизму, буддизму, ісламу і неорелігій. І ця позиція заслуговує на увагу не тільки через невідповідність принципам демократичних свобод. Вона загалом відбиває ставлення до ідентифікації – яка повинна бути саме „національною самоідентифікацією” (відповідно до задекларованих стратегічних

інтересів держави України). Тобто духовно-релігійна сфера є складовою частиною стратегічних інтересів держави в гуманітарній сфері, а отже, принаймні на рівні теорії, вона не може залишатися незалежною від держави. Фактично цим висловлюванням державні службовці вказують на самоідефікацію – у тому числі релігійної (Щоткіна, 2000, с.11-13).

Розводити „дискусію, про те, котра Церква більш віддана українському народові й турбується за його долю (і незалежну державу України), для священнослужителів не надто серйозно, ба навіть смішно. Обов’язком церкви, згідно з євангельським вченням, є посиленна увага до конкретної людини в певному середовищі і, зважаючи на конкретні виразки її вади суспільства, пошук віднайдення конкретних оптимальних методів навчання добра й викорінення зла. Це найсуттєвіше. Бо всі ми добре знаємо, чим обернулася практика нехтування конкретною людиною заради „опасливлення” всього людства сопроволодією. Коли ж це не вдалося то заходилися „опасливленню” народ „в одній окремо взятій державі”, де закони творили не для людини, а навпаки – людину підганяли під статті законів і дуже, дуже часто під... стінку. А церква мовчала, бо гальмівна сорочка, що була накинута на неї зробила своє діло.

Звісно, чіткі межі релігійної діяльності мають створити найміцніше заборону проти відхилення політичної влади й проти постійної небезпеки зловживання свободою совісті. Захищати приватний характер релігії означає відмовити політиці у владі над совістю, що, у свою чергу, означає зберегти свободу совісті. Для цього потрібна щоденна копітка праця з боку держави і, мабуть, ще більше – з боку традиційних церков. На жаль, частіше відчувається безпорадність цих інститутів перед новими умовами, які принесла з собою свобода (Гвань, 1997, с.6-10).

Починаючи з 1997 р., Президент України починає постійно говорити про те, що Україні потрібна помісна Православна Церква. І це має сприйматися природно, бо для країни, де більшість християн саме православні, автокефалія є атрибутом державності, хоч тепер і не XIX ст. Якщо у православній ексїології розподіл церковних кордонів йде у парі з розподілом кордонів цивільних, то тоді не визнання автокефалії Церкви можна вважати також не визнанням держави, хай і опосередкованим. Тому цей шованс болісний для свідомості суспільної й не меншою мірою – для керівництва держави.

Особливо відчутним це стало після Єрусалимського самміту, на який глави інших православних держав прибули в супроводі своїх патріархів. Тому ніколи раніше Президент України не говорив про це так виразно і так гостро, як на ювілейній академії з нагоди двотисячоліття Різдва Христового у січні 2000 р. На мою думку це не є втручанням держави у справи Церкви, а радше свідчення її зацікавлення в об’єднанні. Бо на відміну від самих Церков, починаючи з дев’яностих років вони не зробили жодного суттєвого кроку до об’єднання.

Те що тепер відбувається в українському православ'ї, вирішальною мірою залежить від того, що діється у Києві, Львові, Харкові, інших містах, і на багато меншою мірою від того, що відбувається в Ватикані, Константинополі чи в Москві. Константинополь вже двічі підкреслював, що його позиція стосовно України відрізняється від московської. Чим саме? Москва визнає на території України одну Православну Церкву – УПЦ. І на цьому ставить крапку. Константинополь теж каже, що визнає лише УПЦ, але далі ставить кому, кажучи: „Тут є проблема. За спасенною огорожею залишилися інші православні брати, така ситуація є ненормальною, і тому ми не можемо залишити вірних без опіки”.

У цьому - новизна ситуації. А також у тому, що Архієрейський собор УПЦ звернувся до Архієрейського собору в Москві з дуже обережним проханням надати УПЦ автономію. Формально ця автономія є, але тут йдеться про занесення у дитяки – своєрідні табелі про ранги у православному світі. Це робиться для того, щоб підтримати баланс у самій УПЦ, де є потужне крило, яке бажає автокефалії і вважає це нагальною справою. Є у цій церкві й інше крило, готове відразу ж після проголошення автокефалії перейти під юрисдикцію Московського Патріарха. Автономія для УПЦ мала б бути таким собі компромісним рішенням, яке б заспокоїло ту частину, яка прагне до більшої самостійності, і не дало б козирів тим, хто хоче більшого зв'язку з Московією (Пастернак, 2000, с.10).

В останні дні липня 2000 р. відбувся собор УПЦ Московського патріархату, який звернувся до патріарха Алексія та інших архієреїв РПЦ з проханням дати тлумачення сучасного канонічного статусу Української Православної Церкви (МП). Уперше про статус автономії для УПЦ було оголошено на Помісному соборі РПЦ ще в 1918 році. У 1990 році, після утворення УПЦ Київського патріархату на чолі з Патріархом Філаретом, РПЦ надала УПЦ МП „права широкої автономії”.

На початку серпня 2000 р. у Москві відбувся ювілейний Архієрейський собор Російської Православної Церкви. За його роботою з цікавістю спостерігали й православні в Україні. Адже на московському Соборі, який, на думку російських спостерігачів, за формою своєї роботи більше нагадував засідання парламенту, розглядалося й „українське питання”.

Однак, як і прогнозувалося, на московському Соборі якихось сенсацій стосовно статусу УПЦ так і не сталося. Вже у своєму вступному слові Патріарх Алексій дав зрозуміти, що УПЦ не погодиться на якісь компроміси, а тим паче – на переговори з УПЦ Київського патріархату та Українською Автокефальною Православною Церквою. На них залишиться московське тавро „розкольників”. РПЦ далі дотримується погляду, за яким православні українці повинні згуртуватися навколо УПЦ МП. І лише після того можна буде

обговорювати питання канонічного статусу української Церкви. Кажучи іншими словами в Москві не бажають навіть розпочинати дискусії про надання автокефалії УПЦ.

Однак достеменно відомо, що й у самій УПЦ МП є багато священнослужителів і мирян, які хочуть, аби їхня Церква стала автокефальною, незалежною від Москви. Особливо їх побиляло після того, як у січні 2000 р. Кучмою була зроблена заява про необхідність створення помісної автокефальної Української Православної Церкви. Адже вона теж має стати певним атрибутом нашої незалежності. Тому пшири ворожі настанови РПЦ, в Україні триває підготовка до об'єднання процесу. В серпні 2000 р. Віце-прем'єр-міністр України з гуманітарних питань Микола Жулинський заявив, що підготовка до об'єднання українських Православних Церков – це „нормальний процес, який не становить загрози для Російської Православної Церкви Московського патріархату.” Він ще раз зазначив: для України надзвичайно важливо, щоб українське православ'я було об'єднаним, справді консолідувало український народ. Правила спочатку буде вислухано представників усіх Церков. Однак уже сьогодні урядовцям найбільше імпонує той варіант об'єднання, який пропонує Київський патріархат (Трешук, 2000, с.10).

Поряд з надмірним впливом РПЦ в Україні надзвичайно гостро стоїть і проблема „експансії” католицизму. Спроби Римо-Католицької Церкви посилити свій вплив на землях традиційного існування православ'я існували завжди. І тому питання міжцерковних стосунків має бути врегульовано цивілізовано, щоб між церквами проблем не виникало.

Зараз у світі існує багато проблем і питань, що їх церкви можуть розв'язати разом, і їхні внутрішні розходження для цього не є перешкодою. А от, скажімо, бажання вирости самому за чийсь рахунок ставить якраз перепону для плідної співпраці там, де християни мають і повинні співпрацювати.

Московська патріархія вже традиційно багато років говорить про те, що відносини з Ватиканом не можуть бути налагоджені і не можуть нормально розвиватися, оскільки в Західній Україні були, мовляв, розгромлені (як вони кажуть) православні єпархії Російської Церкви. Все це ставиться в вину Ватикану. І поки, мовляв, той не вживе заходів на користь Російської Церкви у цьому регіоні, доти не можуть бути нормалізовані стосунки з Римом.

Але виникає питання: які єпархії? В Західній Україні практично єпархій і парафій РПЦ немає. Вони зникли не тому, що їх „розгромили” представники Ватикану, а через те, що пішли з Московського патріархату і зараз становлять Українську Церкву – Київський патріархат або УАПЦ.

Та й Українська Греко-Католицька Церква своє слово сказала. Оскільки вона в 1946 року була розгромлена державною владою та у неї

відібрали храми, її вірних насильницьки було повернено до Московського патріархату, то у час національного відродження вона й відновила свою діяльність на своїх історичних теренах, а також особливо в Західній Україні православні віруючі в переважній більшості належать до Київського патріархату. Меншою мірою до УАПЦ.

Є і інша проблема, про яку також говорять багато років, а особливо останнім часом. Це те, що інтереси Московської патріархії і Римської курії збігаються у тому, щоб розподілити сфери впливу в Україні. Водночас інтереси українських церков (у тому числі Греко-Католицької і Римо-Католицької) не збігаються з інтересами Московського патріархату. Українські церкви налаштовані на співпрацю. А співпрацювати нормально певні представники Римської курії не дозволяють, щоб не погіршувати своїх контактів з Московським патріархатом. І тому, скажімо, такі „глобальні” інтереси двох закордонних церков викодять Україні, що служить їм свого роду шахівницею для розігрування певних геополітичних комбінацій закордонними релігійними центрами.

Що ж стосується відносин між УПЦ КП і УГКЦ, то вони останнім часом стали більш тісно співпрацювати між собою, що піде тільки на благо українського народу. Існує велика ймовірність того, що з часом ці дві національні церкви можуть злитися в одну потужну Помісну Українську Церкву. Тож, розуміючи це, певні сили як на Заході так і на Півночі прагнуть не допустити такого розвитку подій у майбутньому (Микола, 2004, с.5).

Втім, чому Україні потрібен „єдиний” духовний центр? Нехай їх буде кілька, головне, аби всі вони за допомогою християнської науки й практики сприяли духовному поступові народу, державотворчим процесам, зміцненню незалежності, оздоровленню морального клімату в суспільстві. Заявами не можна „створити” одну „національну” церкву, бо Церква Христова – універсальна, хоча і діє в конкретному суспільстві (державі), зрештою для його добра, згідно з євангельським вченням. Не можна ж „націоналізувати” ні десять Божих заповідей, ні Нагірну проповідь Христа. Але можна цілеспрямовано позбутися „ганьбивої сорочки” що зодягнута на церкву з радянських часів. Мислити й формулювати думки точно, зокрема коли йдеться про таку тонку матерію, як релігія й міжконфесійні відносини. Її зрештою чітко усвідомлювати двоухвалити правило: „Віддайте кесарю кесарево, а Богу – Боже!” (Г'ват'є, 1997 с.6-10).

Євангельські християни-баптисти офіційно посідають четверте місце в Україні за кількістю своїх церков. Як найбільше протестантське об'єднання, вони реально впливають на позиції інших протестантських спільнот, що викликає постійний інтерес з боку різного роду політичних сил. Тому дослідження соціально-політичних поглядів євангельських християн-баптистів, досвіду їхньої діяльності, сучасних тенденцій в

єволюції поглядів становить безперечний інтерес (Між традицією..., 2004, с.6-13).

У 2002-2003 рр. Євангельські християни-баптисти брали доволі активну участь в обговоренні нової редакції Закону України „Про свободу совісті та релігійні організації”. Під час виборчої кампанії 2002 р. 85 баптистів були зареєстровані кандидатами в депутати різних рівнів представницької влади, з них, зокрема, четверо – кандидатами у Верховну Раду України, двоє – в місцеві ради міста Києва, троє – у місцеві ради Київської області. Євангельські християни-баптисти традиційно займають активну позицію й у питаннях захисту свободи совісті в Україні, розбудови суспільства на засадах толерантності. Крім того, ВСО ЄХБ бере плідну участь у діяльності Української асоціації релігійної свободи, одним із засновників якої у 2001 р. був баптистський союз.

Маючи демократичну устрій своїх громад, внутрішньо орієнтуючись на демократичні принципи у своєму релігійному житті, баптисти переносять цю орієнтацію й на зовнішнє життя, підтримуючи розбудову в Україні демократичного суспільства. У політичних уподобаннях найбільш громадсько активної частини віруючих переважають партії християнсько-демократичної орієнтації (Українська християнсько-демократична партія, Всеукраїнське об'єднання християн, Християнсько-демократичний союз).

З іншого боку багато віруючих негативно ставляться до участі в політичній діяльності, а й до захисту своїх інтересів шляхом підписання різного роду звернень, листів до ВР тощо. Що стосується ставлення до можливої участі в діяльності політичних партій та представницьких органах влади, то негативна позиція значної частини віруючих обумовлена не в останню чергу низьким суспільним рівнем довіри до цих інститутів. Узагалі.

Тому зрозуміло, що вироблення загальної концепції українського баптизму, яка має врахувати всі існуючі позиції та тенденції є доволі складною справою. Втім, можна певним чином спробувати спрогнозувати її зміст. Скоріш за все, збережеться традиційне для баптистів ставлення до держави і відповідних обов'язків віруючих, що впливає з віровчительних документів ЄХБ, прийнятих протягом останніх 20 років. Можна очікувати й появи розділу, присвяченого ставленню до розбудови незалежної та суверенної української держави, участі у патріотичному вихованні. Безумовно потребують свого опрацювання питання участі в суспільно-політичних процесах (у діяльності політичних партій і громадських рухів, передвиборних кампаніях тощо). Новаціями можуть стати осмислення актуальних для України проблем міжконфесійних і міжнаціональних відносин, екологічної ситуації, ставлення до євроінтеграційних процесів і пошуку Україною своєї ролі на пострадянському просторі (Між традицією..., 2004, с.6-13).

Отож, відносини християнських релігій і політики завжди були виключно напруженими, такими, власне, якими тільки й можуть бути відносини між духовним і земним, величним і профаним, вічним і скороминущим. Але відокремити релігію від політики можна в самій абстрактній теорії. Від самих початків існування інституцій, які б ми нині визначали як політичні, вони шукали надприродної підтримки. Світська влада вождя, князя чи царя ставала законною лише прилучившись до священного авторитету, отримавши його часточку через спеціальну процедуру.

Президентська влада в сучасній Україні докорінно відрізняється від влади, скажімо, Київського князя не лише обсягом повноважень, характером і механізмами керівництва, але й тим, що є не священною, а суто світською установою. Але і проблеми релігії, і проблеми влади лишаються вічними.

Справді, там, де йдеться про вірування, прагнення, надії і схерування мільйонів, навіть мільярдів людей, там просто не може не бути зв'язку з політикою. Що ж стосується дискусій про співвідношення християнства й політики, то їм скоро вже виповниться 2000 років. Християнська віра, як така, в Україні до недавніх президентських виборів, не мала, настільки яскраво вираженого політичного забарвлення та визначеного політичного змісту. На відміну від деяких інших релігій вчення Ісуса встановлювалась дистанція відносно політики, але це не означає, що Євангеліє закликало уникати всякої політики. Навпаки, аполітичність, якщо ми візьмемо це поняття в тому сенсі, який йому дійсно належить – тобто байдужість до того, що відбувається довкола, - не відповідає духові Євангелія. Адже ні де так не розривні, як тут поняття свободи та справедливості: не можна заради одного руйнувати інше, свобода людини можлива лише за наявності справедливості. Так, справедливості, по відношенню до свого ближнього, не знаючи на його світогляд, релігійну приналежність чи політичні погляди.

Очевидно має збігти певний час, щоб відносини між релігією й політикою, церквою й політичним життям були адекватно усвідомлені в Україні. Нині тут майже неподільно панує інституційне сприйняття проблеми. Політики намагаються мобілізувати релігійно-інституційну інфраструктуру заради досягнення своєї мети. Такі намагання стають цілком зрозумілими; коли йдеться про завоювання симпатій народу (який останнім часом по-близькому називають виключно „електоратом“), але неможливо зрозуміти подеколи брутальних втручань релігії в політику, а значення підтримки церкви важко переоцінити.

Таким чином християнська релігія має дві могутні функції відносно політики. Ці функції стосуються не лише релігії організованої – Церкви, інших релігійних інституцій, але й індивідуальної релігійності. Перша – це функція критична. Критика з боку Церкви

дівіша, ніж з боку тієї чи іншої партії або творчої спілки, бо релігійна свідомість вільна від земної кон'юнктури. Цей світ для релігійної особи і спільноти – не єдине місце реалізації людини. Великі надії, надземні сподівання спричиняються до сміливішого, послідовнішого і глибшого викриття недосконалості сучасного суспільства.

Друга функція – суто конструктивна. Вона полягає у висесненні в політику нового виміру, а також пропонує власне бачення проблем і шляхів їх розв'язання.

Звідусіль ми чуємо, що політика – це брудна справа. Можливо, якраз Церква й допоможе їй очиститись, та й сама Церква на завжди відмовиться виконувати не притаманних їй завдань. Таким чином Церква і політика зможуть підняти свій авторитет та отримати довіру в народі (Бондиренко, 1998, с.25-28).

Bezaha T.

Християнская религия и политика государства (Резюме)

В данной статье анализируются роль и влияние христианской религии на политику в Украине, а также влияние политики государства на Церковь. Исследователь дает оценку этим взаимовлияниям, результаты которых нередко негативно отражаются как на религии, так и на самой политике. Автором делается вывод, что религия должна осуществлять контроль моральных и духовных ценностей политики, а политика в свою очередь должна становиться более человеческой и не использовать религию для своих политических технологий.

Bezaha T.

Christian religion and state politics (Summary)

The article makes an attempt at analyzing the role and influence of the Christian religion on the state politics of Ukraine, as well as the influence of the state politics on the church. The researcher gives the evaluation of these inter-influences, the results of which often have negative impacts on religion and on politics. The author comes to the conclusion that religion should control moral and spiritual values of politics and politics in its turn should become more human and shouldn't use religion for its political technologies.

Література

Бондаренко В. Політика і релігія // Людина і світ. - 1998. - №2. - С.25-28.

Гвань І. Про нагірну провідь і про ... шинель // Людина і світ. - 1997. - №7. - С.6-10.

Микола Ч. Україна – не релігійна шахівниця // Українське слово. – 2004 р. – 23-30 березня. – С.5.

Пастернак Н. Доля української Церкви повинна вирішуватися в Україні // Експрес. – 2000 р. – 19 серпня. – С.10.

Патрік М. Церкви Східної Європи на перехідному етапі свого розвитку // Срібна Земля. – 1994. – 15 січня. – С.13.

Терецьук В. Автокефалія: не відають по-доброму – заберемо силою? // Експрес. – 2000 р. – 19 серпня. – С.10.

Між традицією і модернізмом. - Людина і світ. - 2004. - №8. - С. 6-13.

Щоткіна К. В облозі ідеології. - Людина і світ. - 2004. - №7. - С.11-13.